

1

Els orígens de l'edat mitjana

SABER

- Com va començar l'edat mitjana.
- Quins eren els regnes germànics.
- Qui eren els visigots, on i com van viure.
- Quins territoris ocupava i quines eren les característiques de l'Imperi bizantí.
- Com va sorgir i per on es va estendre l'islam.
- Com es va formar i com va ser l'Imperi carolingi.

SABER FER

- Analitzar la vida quotidiana en un llogaret germànic.
- Analitzar i comentar mapes històrics.
- Redactar definicions de termes d'història.

Bust de Carlemany a la Capella Palatina d'Aquisgrà.

ENS FEM PREGUNTES. Com va arribar Carlemany a ser el nou emperador d'Occident?

L'any 476, el príncep bàrbar Odoacre va deposar Ròmul Augústul, últim emperador de l'Imperi romà d'Occident.

Tres-cents vint-i-quatre anys més tard, el dia de Nadal de l'any 800, Carlemany, rei dels francs, va ser coronat nou emperador d'Occident pel Papa Lleó III a la ciutat de Roma. Amb aquest acte, Carlemany va esdevenir protector de la cristiandat.

COM HO SABEM?

Els annals són textos que enregistren els fets històrics ordenats cronològicament i que en deixen constància, any per any, de manera més o menys breu. Els *Annals*, de l'historiador romà Publi Corneli Tàcit, és una obra molt antiga que va sobreviure a la caiguda de l'Imperi romà gràcies als pares de l'Església. Els *Annals laureshamenses* o *Annals de Lorsch* expliquen la coronació de Carlemany:

«Com que al país dels grecs no hi havia emperador i estaven sota l'imperi d'una dona, li va semblar al papa Lleó i a tots els pares que es trobaven en l'assemblea, així com a tot el poble cristià, que havien de donar el nom d'emperador al rei dels francs, Carles, que ocupava Roma, on tots els cèsars havien tingut el costum de residir, i també a Itàlia, la Gàl·lia i Germania. Havent consentit Déu omnipotent col·locar aquests països sota la seva autoritat, va semblar just, conforme a la sol·licitud de tot el poble cristià, que portés d'aleshores ençà el títol imperial.»

? INTERPRETA LA IMATGE

- Indica l'extensió geogràfica de l'Imperi carolingi.
- Assenyala els límits del món islàmic.
- Què era la Marca Hispànica?
- Quins eren els dominis de l'Imperi bizantí?
- Descriu la situació de la península Ibèrica en el context de l'Imperi carolingi.

Santa Sofia era l'església més important de tot l'Imperi bizantí.

La Meca va ser i continua sent la ciutat sagrada més important de l'islam.

La fragmentació de l'imperi romà d'Occident i els regnes germànics

1. Guerrero germànic, segons la representació en la decoració d'un escut del segle VII.

2. Casc germànic.

CLAUS PER ESTUDIAR

- Quin fet va marcar l'inici de l'Edat Mitjana?
- Quines àrees de civilització van ocupar els territoris que abans ocupava l'Imperi romà?
- Per què la població de les ciutats va cercar refugi a les zones rurals?
- Per què es va produir un empobriment de la cultura?

Pensa. Busca el significat de la paraula *aculturació* i explica per què alguns dels pobles germànics van acabar adoptant el llatí com a llengua.

Una nova etapa històrica

L'any 476 es va esfondrar l'Imperi romà d'Occident. Va ser un esdeveniment tan important que els historiadors l'utilitzen per assenyalat l'inici d'una nova etapa històrica: l'**edat mitjana**.

Des del principi del segle VII l'espai que havia ocupat l'Imperi romà es va dividir en tres grans àrees de civilització: l'Imperi bizantí, l'islam i els regnes germànics. Cadascuna d'aquestes civilitzacions es caracteritzava per uns costums i una religió diferents.

Els regnes germànics

L'antic territori de l'Imperi d'Occident es va fragmentar en diversos regnes, en cadascun dels quals s'havia instal·lat un poble germànic. A les terres de la França actual s'hi van establir els **francs**, a la península Ibèrica, els **visigots**, a la Itàlia els **ostrogots** i més tard els **llombards**, i a l'illa de Gran Bretanya, els **angles** i els **saxons**... (3). Cada regne estava governat per un rei, assessorat per un consell de nobles i guerrers. En alguns territoris el poder militar estava a mans dels **ducs**, que solien ser caps d'algun dels pobles que havien sotmès.

La **successió de guerres**, primer entre romans i germànics, i després entre els pobles germànics mateixos, va provocar que la **inseguretat** s'estengués arreu (1 i 2). Les ciutats van ser saquejades, la població les va abandonar i se'n va anar a viure les **zones rurals**, on buscava la protecció dels propietaris rics. L'**agricultura** i la **ramaderia** van esdevenir les activitats econòmiques principals i els productes que s'obtenien eren destinats a l'autoconsum, això va originar una disminució de l'activitat artesana i una reducció radical de l'activitat comercial. El conjunt de l'economia va experimentar un important retrocés.

Com a conseqüència de les guerres i de l'empobriment general, la cultura es va veure afectada. Malgrat tot, alguns dels llibres més importants de l'antiga cultura clàssica es van poder conservar gràcies a les còpies fetes a mà pels monjos dels monestirs, però el coneixement de l'escriptura i la lectura es van reduir a un nombre cada cop més petit d'individus, la majoria religiosos.

Els germànics representaven una **minoria de la població**. Al principi de la dominació, la població **romana** i la **germànica** tenien lleis, costums i religions diferents, però lentament **les dues comunitats es van anar barrejant**. Als llocs més romanitzats, els germànics van acabar adoptant el **llatí** com a llengua i el **cristianisme** com a religió.

Les lleis combinaven el dret romà i els costums germànics, transmesos oralment. Amb el temps es van recopilar per escrit, com ara en el *Breviari d'Alaric*.

3. El regnes germànics en el segle VI.

SABER-NE MÉS

La cultura i l'art germànics

En els regnes germànics, les ciutats van tenir molta menys importància que en l'Imperi romà. Per aquesta raó, l'**arquitectura** hi va ser una activitat poc rellevant. Tot i així, se'n conserven alguns edificis, entre els quals destaquen la tomba (3) i el palau de Teodoric, a Ravenna (Itàlia).

4. Reliquiari.

L'**orfebreria**, en canvi, va ser la manifestació artística més desenvolupada. Els germànics van fabricar fermalls, sivelles o fíbules amb metalls nobles, com l'or i l'argent, i amb incrustacions de pedres precioses (4).

1 INTERPRETA EL MAPA.

- Quins territoris controlava l'Imperi bizantí?
- Quin poble germànic va dominar la península Ibèrica?
- Indica els pobles que controlaven la península Itàlica.
- Quin territori ocupaven els francs?

3. Tomba de Teodoric a Ravenna (Itàlia). Els ostrogots la van construir cap a l'any 520.

2 UTILITZA LES TIC. Busca

informació sobre la tomba de Teodoric i descriu-la tenint en compte els aspectes següents: material, estructura (planta inferior i planta superior) i decoració exterior.

Analitzar la vida quotidiana en un llogaret germànic

Una societat rural

Les societats germàniques eren de caràcter rural. La majoria de la població estava formada per **pagesos** que es dedicaven al pasturatge i a l'agricultura.

Els pagesos vivien en **llogarets**, que estaven formats per cases de fusta amb el sostre fet de branques i palla. Les cases solien tenir a prop un hort i un petit tancat per guardar-hi els animals. Alguns llogarets estaven fortificats per protegir-se de possibles atacs.

La **terra** era la font principal de riquesa i la major part estava en mans de les famílies principals.

En aquesta època es van crear els primers **monestirs**, edificis on vivia una comunitat de monjos. La vida quotidiana del monestir tenia lloc al voltant d'una regla, és a dir, un conjunt d'obligacions que organitzava la vida dels monjos. Els monestirs també posseïen grans dominis, perquè rebien nombroses donacions a canvi de les oracions dels monjos.

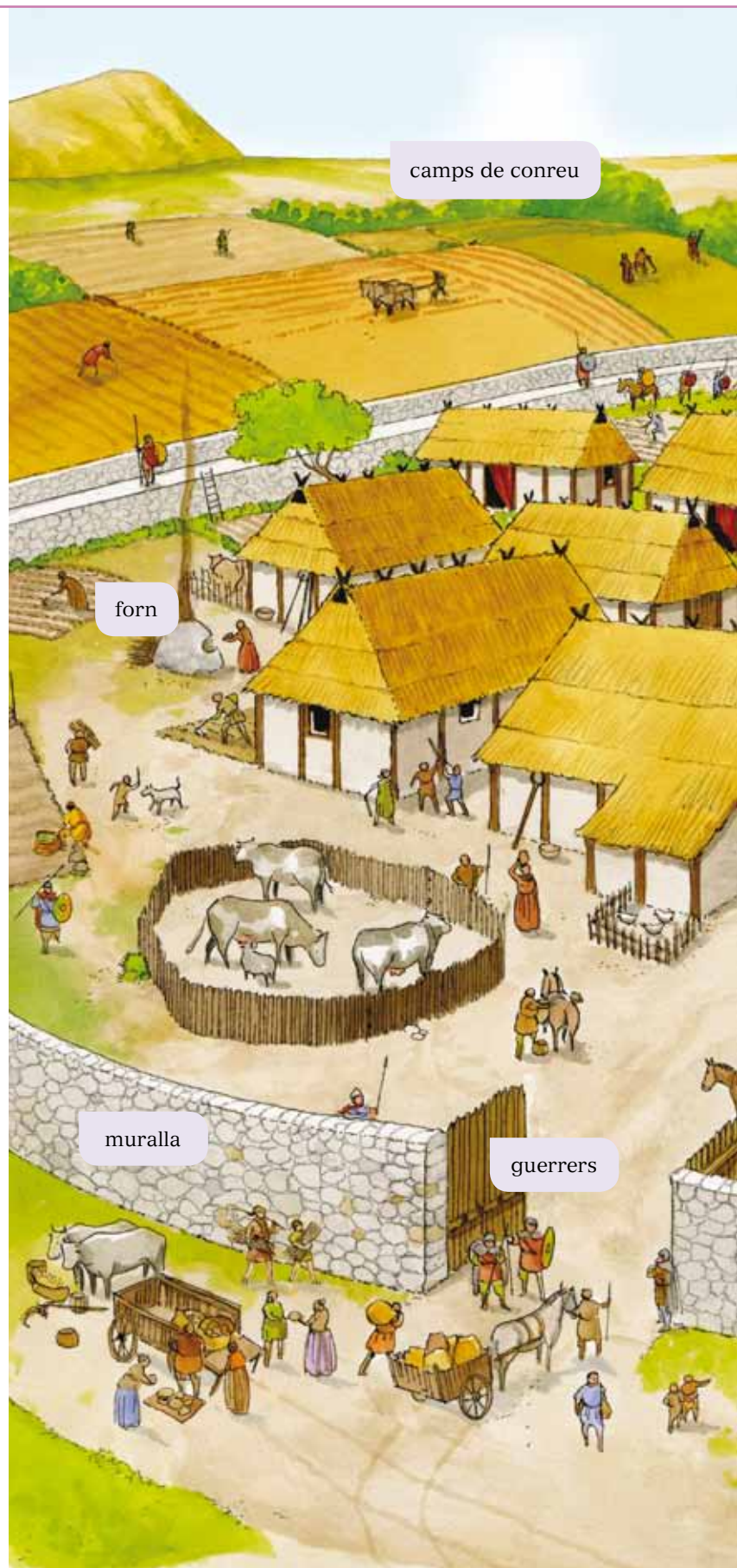
El declivi de les ciutats

Les ciutats van perdre població. Van tenir menys importància que al món romà i es van convertir en centres administratius o seus de bisbats. L'**activitat comercial va decaure** i es va limitar als mercats locals, en els quals s'intercanviaven productes del camp.

El gran comerç va quedar en mans dels bizantins, que proporcionaven certs productes a la noblesa germànica.

FES-HO AIXÍ

- 3 • Descriu a grans trets la localització del llogaret.
- Com estaven organitzats els carrers.
- Com eren les cases? Per fora i per dins.
- Què indica l'existència de muralles?
- Indica les diferents activitats que es feien a dins el poblat i al voltant.

6. EL REGNE VISIGOT AL FINAL DEL SEGLE V

L'evolució del regne visigot

Els **visigots** van entrar a l'Imperi romà al final del segle IV pressionats pels huns.

L'any 409, els sueus, els alans i els vàndals van envair la península ibèrica. L'any 416, l'emperador romà d'Occident va establir un pacte amb els visigots perquè els expulsessin d'Hispania. Els visigots van obligar els vàndals i els alans a traslladar-se al nord de l'Àfrica, i van arraconar els sueus al territori de l'actual Galícia. A canvi, van rebre terres al sud-est de la Gàl·lia (actual França), on van crear el **regne visigot amb capital a Tolosa**.

L'any 507 els francs van derrotar els visigots i els van expulsar de la Gàl·lia. Els visigots es van establir aleshores a la península Ibèrica i van fixar **la nova capital a Toledo (6)**.

El regne visigot va aconseguir la seva plenitud en la segona meitat del segle VI i la primera meitat del segle VII. Van destacar diversos reis:

- **Leovigild** (568-586) va consolidar l'autoritat reial, va conquerir el regne sueu i va guanyar terreny als pobles del nord, vascons i càntabres.
- El seu fill **Recared** (586-601) es va convertir al catolicisme, i va impulsar, així, la unitat religiosa (7).
- **Recesvint** (649-672) va unificar totes les lleis del regne en el **Fuero Juzgo**.

Durant la segona meitat del segle VII, es van produir intensos enfrontaments entre el rei i els nobles, i això va facilitar la conquesta musulmana del territori visigot l'any 711.

L'organització política

Els visigots tenien una **monarquia electiva**, fet que explica que hi hagués moltes lluites pel poder. Sovint, aquestes disputes desembocaven en l'assassinat d'un rei per col·locar-ne un altre en el seu lloc.

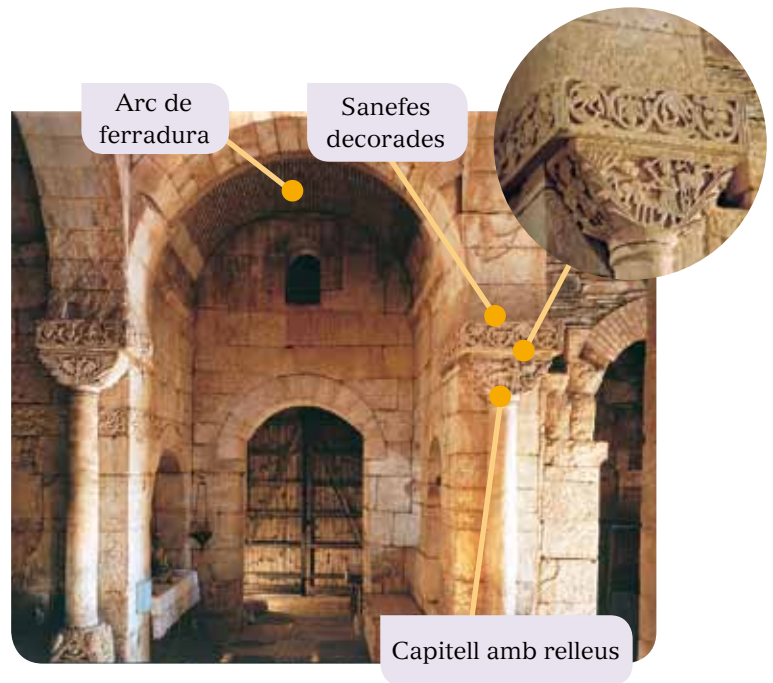
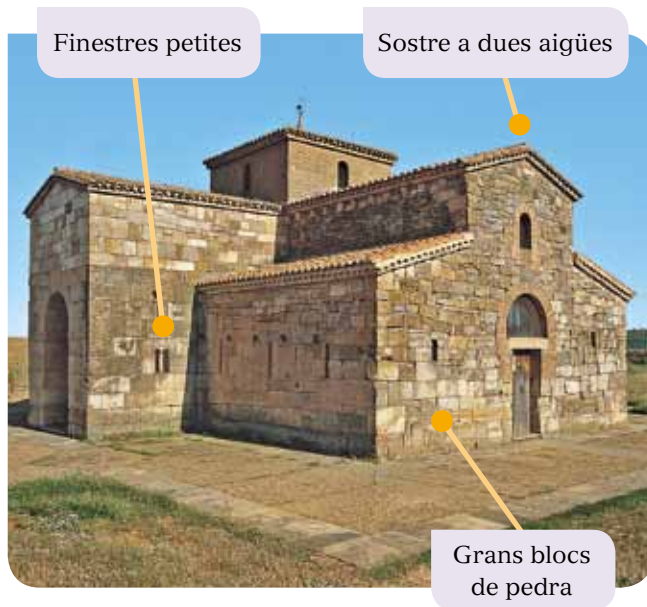
El rei disposava de l'ajuda de l'**Aula Règia**, que era un consell que administrava el palau reial, i dels **ducs** i els **comtes**, que governaven les províncies.

Les decisions religioses i polítiques es prenia als **concilis**, en els quals participaven el rei, l'Aula Règia i el clergat.

4 INTERPRETA EL MAPA.

- Quin itinerari van seguir els visigots fins a instal·lar-se a Toledo?
- Quins territoris va conquerir Leovigild?
- On s'havien establert els bizantins al final del segle VI?
- Quin territori abastava el regne visigot?

7. Exterior i interior de l'església de San Pedro de la Nave (Zamora).

La societat i l'economia

El nombre de visigots que es va establir a la Península no devia superar els cent mil; eren una clara minoria enfront dels cinc o sis milions d'hispanoromans. Aquesta desproporció explica que els visigots acabessin acceptant la llengua, la cultura i la religió de la societat hispanoromana.

Els **nobles** i els **clergues** ocupaven els càrrecs polítics i eren propietaris de bona part de les terres. Però la majoria de la població eren **pagesos** de diferent condició: hi havia pagesos lliures, que posseïen petites parcel·les que treballaven per mantenir-se i **esclaus**, persones que pertanyien als nobles o a l'Església i que treballaven les seves terres.

L'**agricultura** era l'activitat econòmica principal. Les ciutats es van despoblar a poc a poc i les activitats artesanies van experimentar pocs canvis des de l'època romana. Se'n van mantenir algunes, com l'elaboració d'armes i l'**orfebreria**, en la qual sobresurt la fabricació de joies i corones votives (8).

8. Corona votiva del tresor de Guarrazar (Toledo).

La cultura i l'art

La cultura i l'art van estar molt lligats a l'Església. Entre els grans intel·lectuals visigots van destacar **sant Leandre**, arquebisbe de Sevilla, i **sant Isidor**, que va escriure *El llibre de les etimologies*, on va reunir el saber de l'època.

La manifestació artística principal van ser les **esglésies**. Estaven construïdes amb blocs de pedra, eren petites, de poca altura i no tenien finestres. Els visigots van utilitzar l'**arc de ferradura** i grans voltes. La decoració era escassa i es concentrava als capitells, decorats amb escultures. Destaquen les esglésies de San Juan de Baños, a Palència, i San Pedro de la Nave, a Zamora (7).

CLAUS PER ESTUDIAR

- Quan es va crear el regne visigot? En quins territoris?
- Defineix: Aula Règia, concili, *Fuero Juzgo*.
- Com eren la societat i l'economia visigodes?

Pensa. S'assembla la monarquia dels nostres dies a la monarquia visigoda? Justifica la resposta.

L'origen i l'esplendor

L'Imperi romà d'Orient, més ric i fort que el d'Occident, va resistir les invasions germàniques, i es va mantenir deu segles amb el nom d'**Imperi bizantí**. La capital va ser Constantinoble, que abans s'anomenava Bizanci.

L'emperador bizantí més important va ser Justinià, que va governar juntament amb la seva esposa Teodora entre els anys 527 i 565. Durant el seu regnat, Bizanci va viure l'època més esplendorosa.

Justinià va intentar **reconstruir l'Imperi romà**. Els seus exèrcits van conquerir terres del nord de l'Àfrica, de les illes de la Mediterrània i les penínsules Ibèrica i Itàlica... A més, l'emperador va crear una bona organització política i administrativa, i va actualitzar les lleis romanes, compilades en l'anomenat **Codi Justinià**.

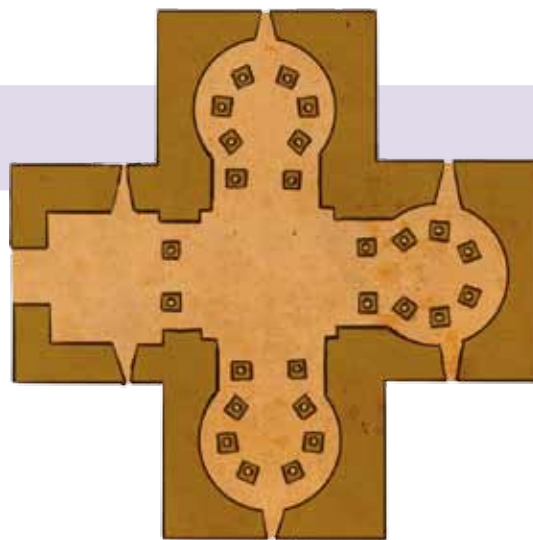
Després de la mort de Justinià, però, l'imperi va començar un període lent i llarg de progressives **pèrdues territorials**, fins a quedar reduït a la península d'Anatòlia, els Balcans i el sud de la península Itàlica. A principi del segle XV, només quedava Constantinoble sota control bizantí, i el 1453, després d'un setge molt llarg, la ciutat va passar a ser turca. La **caiguda de Constantinoble** va representar la fi de l'Imperi bizantí (12 i 13).

Un imperi urbà i comercial

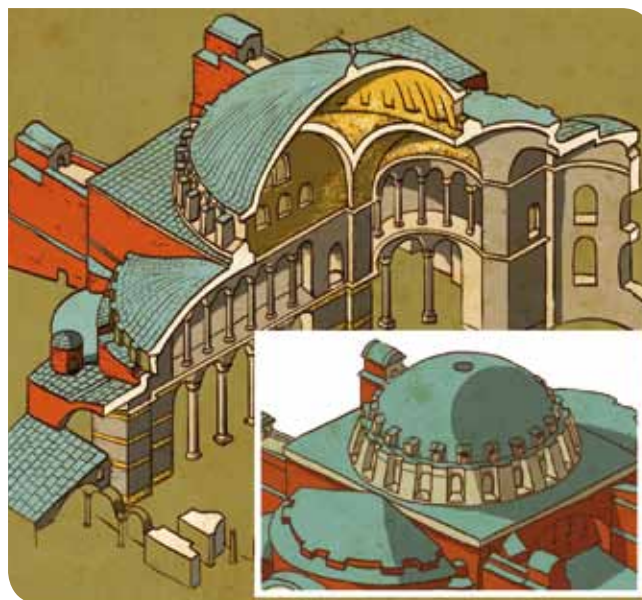
A l'imperi bizantí les **ciutats** van tenir molta importància. Els nuclis urbans eren el centre de les activitats polítiques, administratives, religioses i comercials. A més, durant molt de temps, els bizantins van controlar les grans rutes comercials que unien Europa amb l'Àsia i l'Àfrica.

Un imperi grec i ortodox

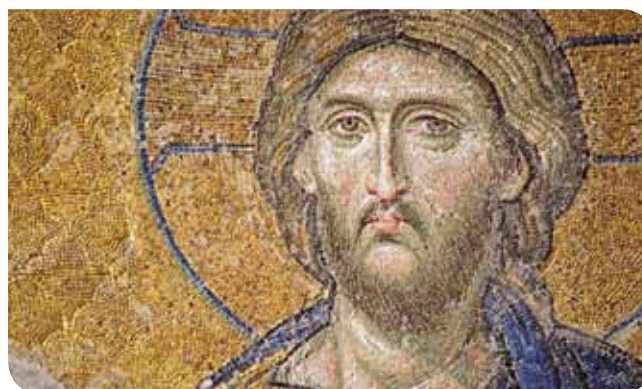
Al principi, l'Imperi bizantí va mantenir les formes de vida de l'Imperi romà. Però després del regnat de Justinià cada cop va anar adoptant més elements de la **cultura grega**, i el **grec** va acabar substituint el llatí com a llengua oficial. A més, l'Església bizantina es va anar allunyant

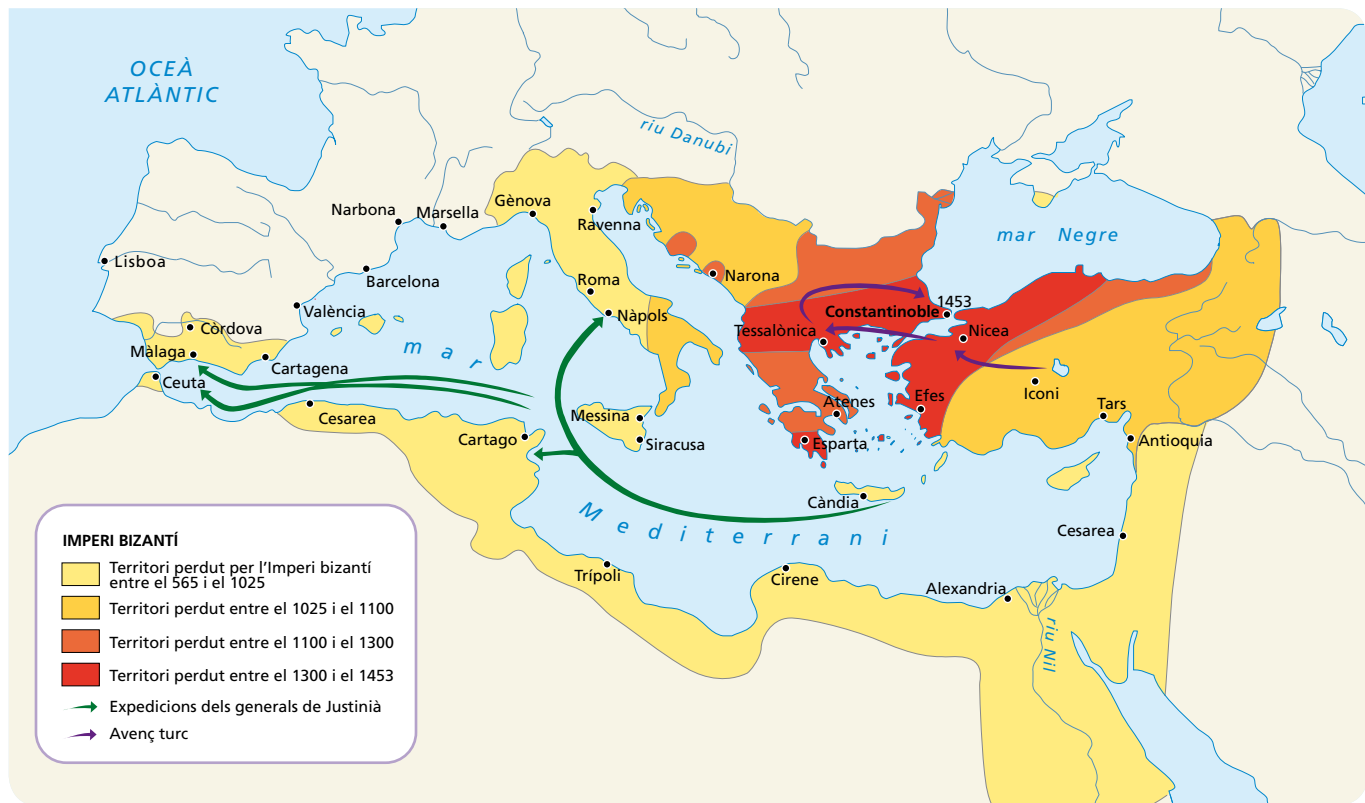
9. **Planta de creu grega.** Els braços de la creu són tots de la mateixa mida, fet que juntament amb la cúpula dóna imatge centralitzada de l'espai de l'església.

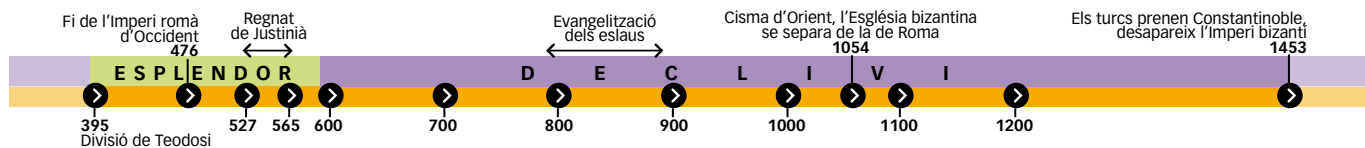
10. **Cúpula bizantina.** Aquestes cobertes semiesfèriques solien recolzar-se sobre cúpules més petites, o absis de quart d'esfera, per repartir més bé el pes, molt elevat.

11. **Mosaic bizantí.** La tècnica del mosaic permet crear imatges fixant sobre la superfície de parets sostres o terres petites peces de pedra, vidre o ceràmica de colors diferents.

12. Evolució de l'Imperi bizantí.

13. L'Imperi bizantí va tenir un breu període d'esplendor, seguit d'una llarga decadència al llarg del qual va anar perdent territoris a mans dels turcs.

de l'Església de Roma. L'any 1054 es va produir la separació o **cisma** entre les dues esglésies, la **bizantina o ortodoxa**, que no reconeixia l'autoritat del papa de Roma, i la **catòlica**.

La religió impregnava la vida i la cultura i era motiu d'enfrontaments i discussions. Al segle VIII, per exemple, es va **prohibir el culte a les imatges sagrades** (icones), fet que va provocar protestes i disturbis. La prohibició, finalment es va haver de derogar.

Un art sumptuós i decoratiu

L'art, fonamentalment religiós, era molt ric. Les esglésies, de **planta de creu grega**, estaven cobertes per grans **cúpules** (9 i 10). Un element decoratiu molt important eren els **mosaics**, que cobrien les parets i els sostres de les **esglésies** i **palaus** (11).

5 INTERPRETA EL MAPA.

- Elabora una llista amb el nom dels grans territoris perduts per l'Imperi bizantí en les diferents etapes indicades a la llegenda.
- Indica el nom de quatre ciutats bizantines importants, dues de la península d'Anatòlia i dues la península Balcànica.
- Fins quan va existir l'Imperi bizantí?
- Quin fet històric en marca la desaparició?

CLAUS PER ESTUDIAR

- Quin va ser l'emperador bizantí més important?
- Quin va ser l'objectiu més important del seu govern?
- Indica les característiques més importants del món bizantí.

Pensa. La situació geogràfica va afavorir la riquesa de Bizanci? Argumenta la resposta.

14. Dinar. Moneda arabomusulmana d'or.

15. Mahoma inicia el seu últim viatge a la Meca. Mahoma era el profeta d'Al·là.

Mahoma, el fundador de l'islam

Al segle VII va sorgir una **religió monoteïsta** nova, l'**islam**. Segons la tradició, **Mahoma**, un important comerciant de la ciutat àrab de la Meca, va tenir una visió: l'arcàngel Gabriel li va anunciar que era el profeta d'**Al·là**, que és com els **musulmans** anomenen l'únic Déu, i li va ordenar que prediqués la nova religió. Segons l'**islam** les persones s'han de sotmetre a la voluntat d'Al·là. Els comerciants rics de **la Meca** van reaccionar contra Mahoma perquè el veien com una amenaça per a ells i per a l'ordre social existent. Llavors, Mahoma va haver de fugir i traslladar-se a la ciutat de **Medina** l'any 622. Aquest any rep el nom d'**hègira** i marca el començament del calendari dels musulmans.

A la ciutat àrab de Medina, Mahoma, convençut de la seva missió, va reclutar un exèrcit molt nombrós i va estendre l'islam per tot Aràbia. Les predicacions de Mahoma es van recollir a l'Alcorà, que és el llibre sagrat dels musulmans. L'Alcorà recull els preceptes i obligacions que han d'acomplir els musulmans i especialment les cinc obligacions fonamentals: la **professió de fe** (és a dir, testificar que «Al·là és l'únic Déu i Mahoma, el seu profeta»), les **cinc pregàries diàries**, el **pelegrinatge a la Meca**, almenys una vegada a la vida, el **dejuni durant el mes del Ramadà** i fer **al·moïna** per ajudar els pobres.

Les etapes de l'expansió de l'islam

Després de la mort de Mahoma, els exèrcits musulmans van expandir la nova religió mitjançant la **gihad** o guerra santa. La història de l'expansió de l'islam medieval es divideix en tres grans etapes: el **califat ortodox** (632-661), el **califat omeia** (661-750) i el **califat abbàssida** (750-1258) (12 i 13).

En la primera etapa es van enfrontar amb l'**Imperi bizantí** i van conquerir **Síria, Palestina, Pèrsia i Egipte**. Durant la segona etapa van arribar al sud de l'actual França a través del **nord de l'Àfrica** i de la **península Ibèrica**, i per l'est es van estendre fins al **riu Indus** a través del **Turquestan**. L'avenç dels exèrcits musulmans per Europa va ser aturat pels **francs** a la **batalla de Poitiers** l'any 732. Durant la tercera etapa es van produir lluites internes pel poder i va començar la fase de desintegració i decadència.

L'organització política

El **califa** era la màxima autoritat de l'Imperi: elaborava les lleis, era el jutge suprem i el cap religiós, i dirigia l'exèrcit. Els **visirs** o ministres l'ajudaven en les tasques de govern. A les províncies governaven els **valís** i de la justícia s'encarregaven els **cadis**, que es guiaven pels principis de l'Alcorà.

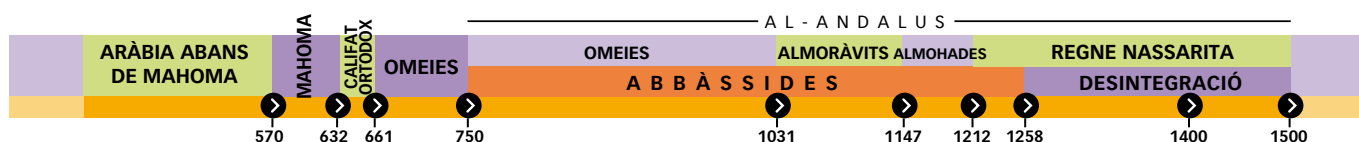

6 EXPRESSIÓ ORAL. Debat sobre l'islam. Busqueu informació i després assenyeu les zones d'implantació de l'islam. Posteriorment, feu una exposició que inclogui les qüestions següents:

- Coincideixen les zones d'implantació de l'islam medieval amb les actuals?
- Dins de l'islam hi ha diferents corrents o formes d'interpretar l'Alcorà? Si la resposta és afirmativa, indica quines.
- Explica les característiques principals de la religió islàmica.

16. Mapa de l'expansió de l'islam durant l'edat mitjana.

17. Les etapes de la història de l'islam durant l'edat mitjana.

La dissolució de l'Imperi

La composició social dels diferents territoris de l'imperi era molt heterogènia. Dins del món islàmic convivien persones d'ètnies i religions diferents, com els **àrabs**, els **berbers**, els **eslaus** o els **musulmans**, els **cristsians** i els **jueus**. Per damunt d'aquestes diferències hi havia una divisió social basada en criteris econòmics. L'**aristocràcia** la formaven les famílies relacionades amb els governants i els grans propietaris. El grup dels **notables** l'integraven els comerciants, els artesans benestants i els petits propietaris rurals. La **resta de la població** la formaven els venedors ambulants, els pagesos sense terres i els artesans sense taller propi...

Les **dones** eren considerades com una de les propietats més valuoses de l'home i, com a tals, eren vigilades. Havien d'**obeir l'espòs i tenir cura dels fills i de la casa**, de la qual no podien sortir soles ni sense permís.

La civilització islàmica va ser una de les més desenvolupades de la seva època. L'esplendor econòmica, basada en l'agricultura, l'artesania i el comerç, va provocar el creixement de les **ciutats** i una **intensa activitat cultural**. La cultura musulmana va fer grans aportacions en els camps de la literatura, l'astronomia, les matemàtiques (ús del zero, nombres àrabs, l'àlgebra...) i la medicina.

7 INTERPRETA EL MAPA I EL GRÀFIC.

- On es va originar la civilització islàmica?
- Indica les àrees geogràfiques d'expansió de l'islam, per etapes.
- Analitza i comenta la durada de cadascuna de les etapes de la història de l'islam medieval.

CLAUS PER ESTUDIAR

- Explica com es va originar l'islam.
- Indica les característiques essencials de l'islam.

Pensa. Quins aspectes continuen vigents de l'islam medieval?

DESCOBREIX

La mesquita, lloc d'oració de l'islam

Lloc d'oració i reunió

Les mesquites són llocs de culte, on es reuneixen els musulmans per resar, especialment els divendres. Aquesta és la funció principal de les mesquites, encara que també s'utilitzen com a lloc de reunió de la comunitat o com a escola.

L'estructura

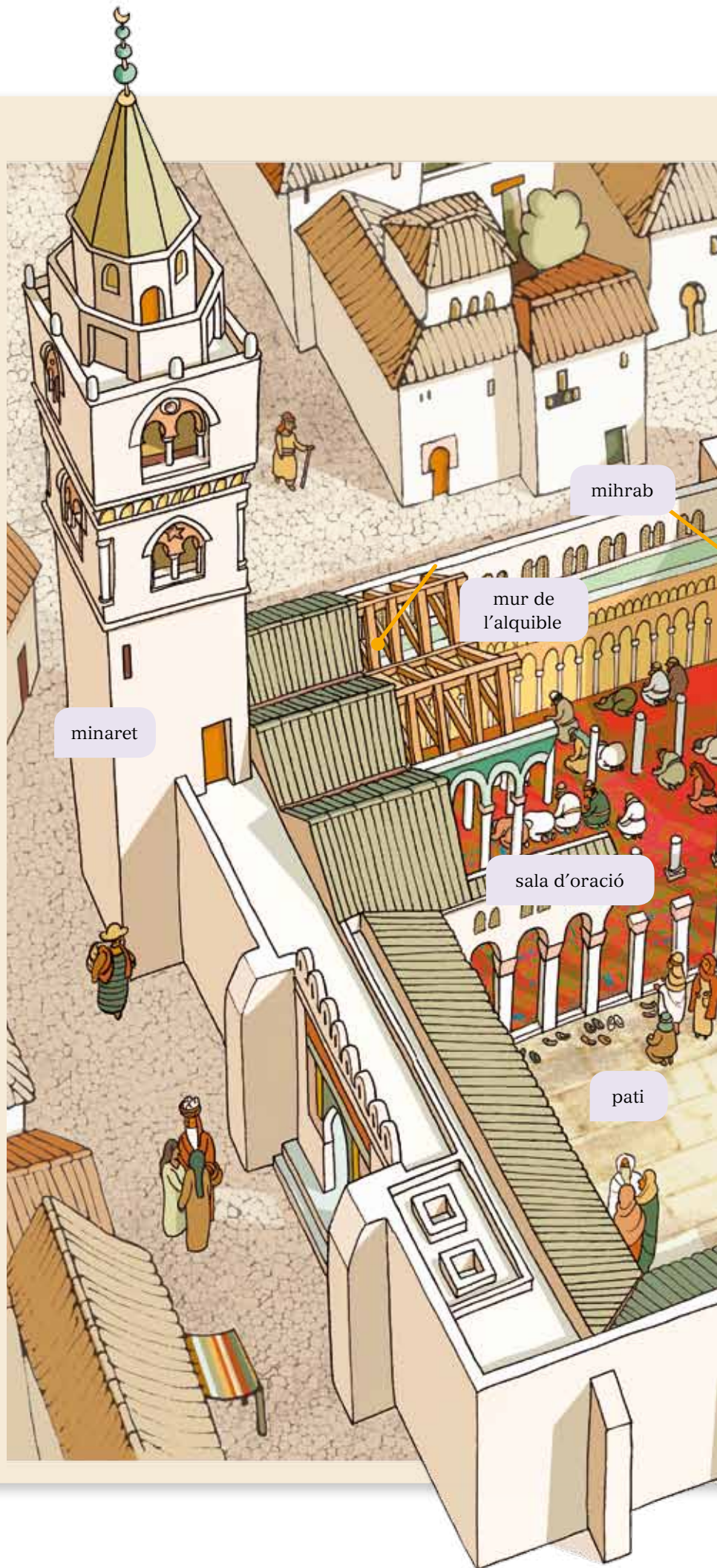
Totes les mesquites tenen la mateixa estructura, de forma rectangular, inspirada en la casa de Mahoma a la ciutat de Medina:

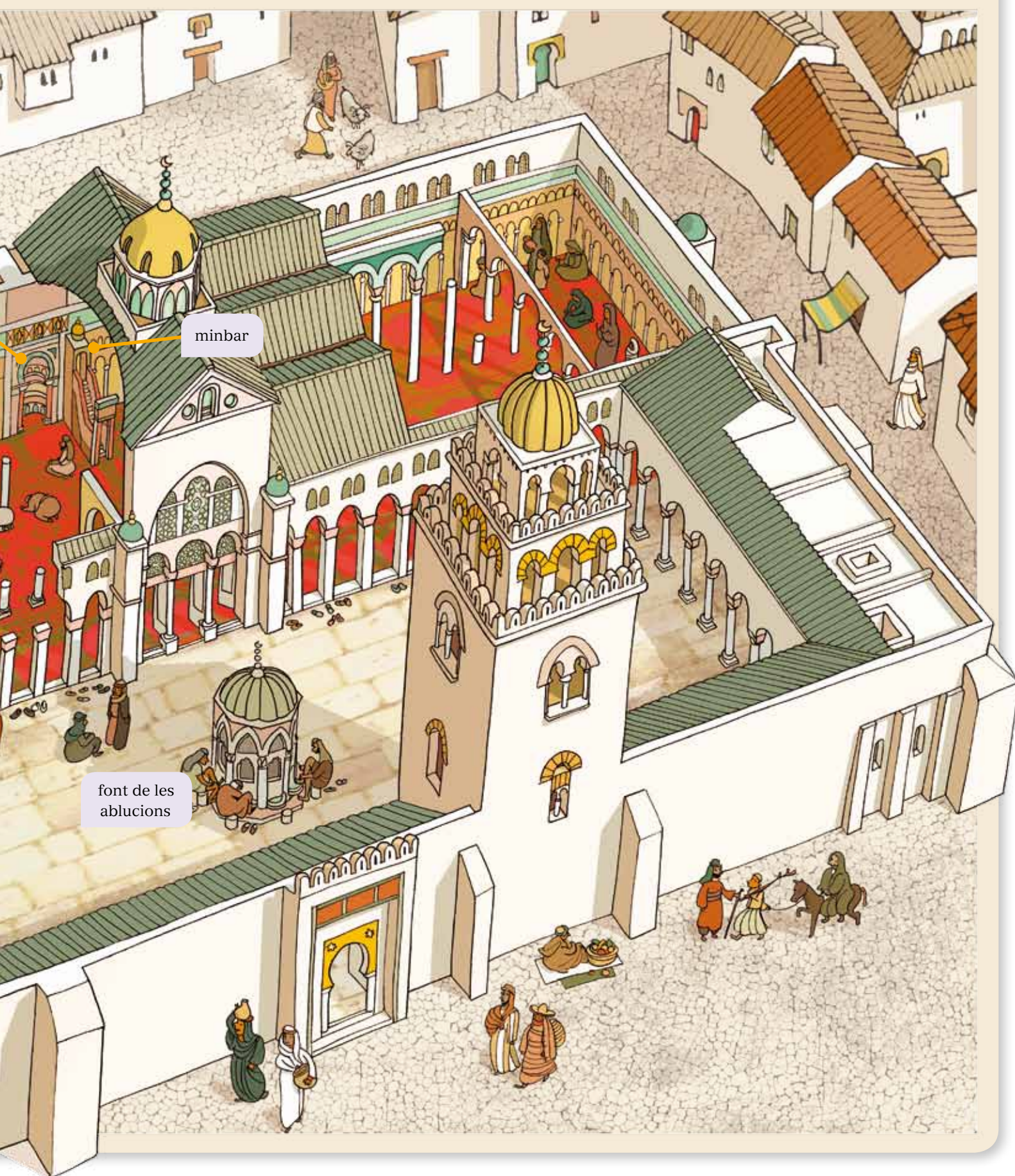
- Un gran **pati** obert envoltat de columnes i que conté la **font de les ablucions**, on els musulmans es purifiquen abans d'entrar a resar al temple.
- Una **sala coberta** i amb **columnes** dedicada a l'oració. A l'interior hi ha el **mur de l'alquible**, que està orientat en direcció a la Meca. Els creients resen agenollats davant l'alquible, ordenats en files paral·leles. A l'alquible hi ha un nínxol buit anomenat **mihrab**. A prop d'aquest hi ha el **mínbar**, un púlpit des d'on l'imam, que és el cap religiós de la comunitat, dirigeix l'oració i la predicació dels fidels.
- Un o diversos **minarets**. Els fidels són convocats des del minaret pel muetzi perquè vagin a la mesquita a resar en comú i a escoltar les predicacions del l'imam. Els divendres al migdia l'oració diària obligatòria es fa de manera col·lectiva.
- En conjunt, tot l'edifici de la mesquita té una **forma cúbica** que recorda la del santuari de la Ka'ba.

8 INTERPRETA LA IMATGE.

- Quines són les funcions de les mesquites?
- Quin és l'origen de la seva estructura?
- Descriu la imatge, indica les parts fonamentals i assenyala la funció de cadascuna.

18. L'Imperi de Carlemany.

Carlemany, que va intentar reconstruir l'Imperi romà d'Occident, va tenir tant poder, que el dia de Nadal de l'any 800 el papa Lleó III el va coronar **nou emperador d'Occident** a Roma i li va encarregar el paper de defensor i protector de l'Església i del papat.

L'organització del govern

L'emperador Carlemany va establir la capital del seu imperi a **Aquisgrà**. Per governar-lo millor el va dividir en **comtats**, territoris governats per un **comte**, i a les zones frontereres va crear les **marques**, territoris controlats pels **marquesos**. A més, per controlar la correcta administració, enviava periòdicament uns delegats reials, els **missi dominici**. La vida de l'Imperi era bàsicament rural i les ciutats molt petites.

El regne dels francs

El **francs** es van establir als **territoris de la França actual** després de l'esfondrament i desintegració de l'Imperi romà a mitjan segle V.

Els monarques francs deixaven el govern en mans d'alts funcionaris, els **majordoms de palau**. El més important va ser **Carles Martell**, que l'any 732 va derrotar els musulmans en la **batalla de Poitiers** i va evitar que el regne caigués sota el seu domini.

El fill de Carles Martell, **Pipí el Breu**, va derrocar l'últim monarca franc l'any 751 i es va fer coronar rei. **Carlemany**, el seu fill, va conquerir el regne llombard, va sotmetre els saxons i altres pobles de Germània, i va fixar la frontera amb l'islam al sud dels Pirineus (18).

9 INTERPRETA EL MAPA.

- Descriu el mapa, indicant la localització i l'extensió dels diferents imperis i regnes.
- Indica els territoris que va conquerir Carlemany.
- Què eren les marques?
- Amb quin territori feia frontera la Marca Hispànica?

DESCOBREIX

La Capella Palatina d'Aquisgrà

Carlemany va convertir la ciutat alemanya d'Aquisgrà en la capital del seu imperi. Les bones comunicacions de la ciutat, situada a la riba del Rin i per on passava una calçada d'època romana, van decantar la tria. Allà manà construir el seu palau, que constava de molts edificis. Per fer-ho es van aprofitar unes antigues termes i altres materials d'antics edificis i monuments romans, molts d'ells originaris de la península Itàlica.

De tot l'edifici només es conserva la Capella Palatina, l'església del palau, avui incorporada a la catedral. La Capella, de forma octogonal, està coberta amb una cúpula de pedra, originàriament decorada amb rics mosaics venecians. A les dependències de la capella es va situar el tron i el 814 hi va ser enterrat l'emperador.

A la capella, construïda entre els anys 796 i 805, es van coronar els emperador del Sacre Imperi Romanogermànic fins al segle XVI.

La dissolució de l'Imperi

Quan un rei franc moria, el regne es dividia entre els seus fills. Els carolingis van seguir aquest costum. A Carlemany només el va sobreviure un fill, Lluís el Piadós, però quan aquest va morir l'Imperi es va dividir entre els seus descendents: Carles, Lluís i Lotari.

Al principi, els germans es van enfrontar entre ells, però finalment van firmar el **tractat de Verdun (843)**, pel qual reconeixien el repartiment de l'Imperi. Després de la mort de Lotari, el seu regne es va repartir entre els seus dos germans.

CLAUS PER ESTUDIAR

- Quin va ser l'objectiu polític més ambiciós de Carlemany?
- Com es governava l'Imperi?
- Com era el poblament? Hi havia grans ciutats?
- Per què es va fragmentar l'Imperi?
- Quin conflicte va solucionar el tractat de Verdun?

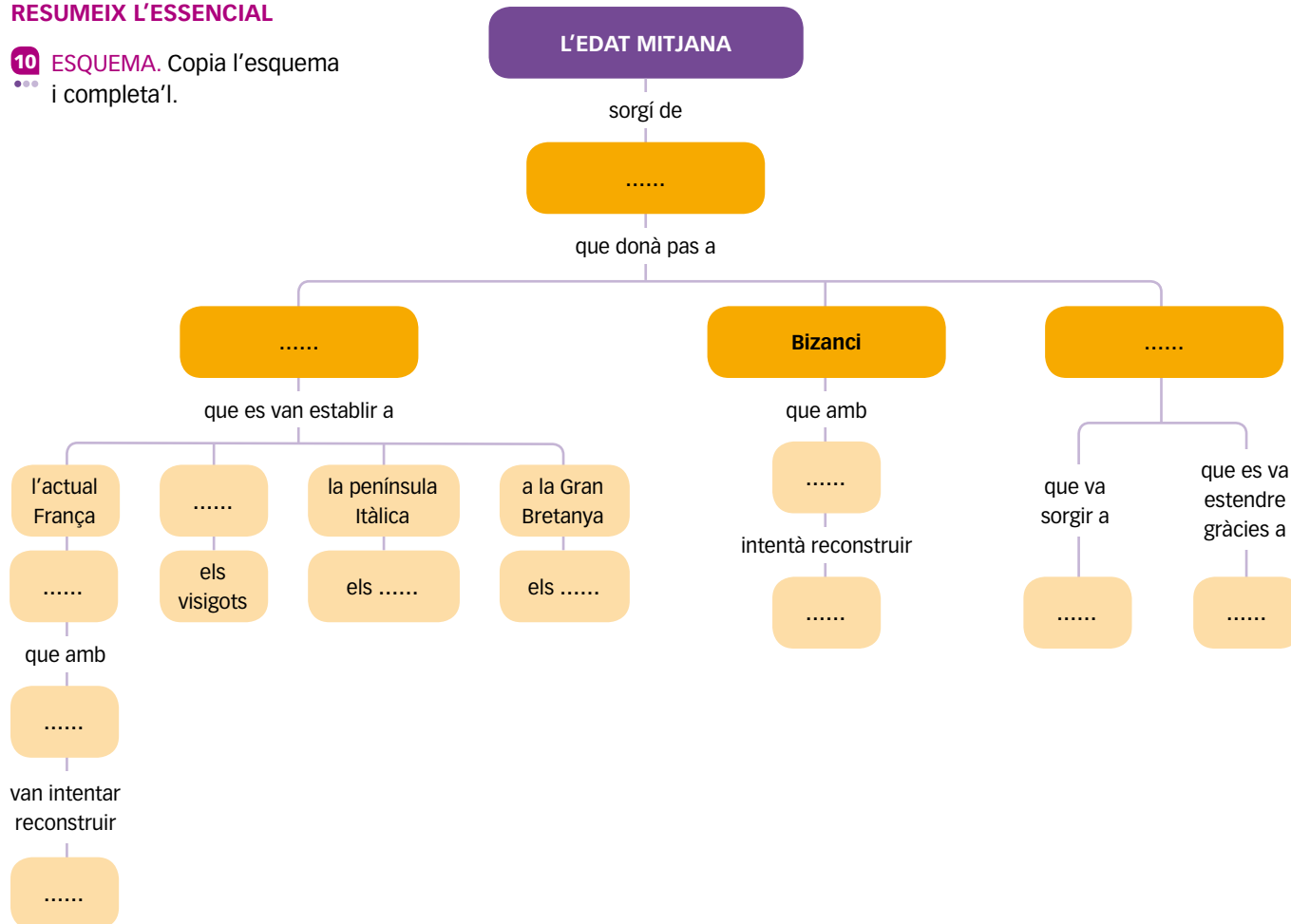
Pensa. És possible reconstruir un imperi desaparegut? Raona i argumenta la resposta.

ACTIVITATS FINALS

RESUMEIX L'ESSENCIAL

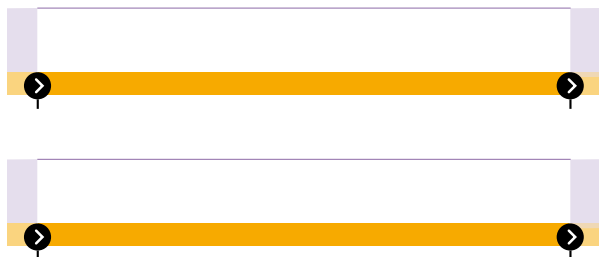
10 **ESQUEMA.** Copia l'esquema i completa'l.

El temps

11 Elabora una línia del temps de la història de l'Imperi bizantí i una altra de les etapes de la història de l'islam durant l'edat mitjana.

- Indica les diferents etapes amb colors diferents.

Descripció

12 Explica quin fet històric important va passar en cada un d'aquests anys.

• 476	• 732	• 843
• 622	• 800	• 1054
• 711	• 814	• 1453

Els protagonistes

13 Explica la importància història dels personatges següents:

• Ròmul Augústul	• Mahoma
• Odoacre	• Carles Martell
• Justinià	• Carlemany

El territori

14 Dibuixa un mapa dels regnes germànics en el segle VI.

- Posa el títol.
- Indica el nom dels regnes i utilitza colors diferents per a cadascun.
- Situa les capitals més importants.
- Si s'escau, elabora una llegenda.

Conceptes

15 Defineix el conceptes següents:

• Califa.	• Capella.	• Codi.
• Comte.	• Emperador.	• Hègira.

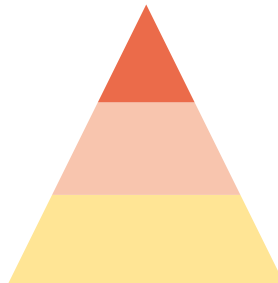
La forma de govern

- 16** Compara l'organització política del món islàmic i de l'Imperi carolingi.

	Món islàmic	Imperi carolingi
Qui exercia la màxima autoritat?		
Com es dividia el territori?		
Quin governava cada una de les parts?		

La societat

- 17** Copia i situa cada grup social del món islàmic en el lloc adient de la piràmide.

Causes i efectes

- 18** Explica.
- Quina va ser la conseqüència de l'esfondrament de l'Imperi romà d'Occident?
 - Quin va ser l'efecte de l'increment de la inseguretat després de l'esfondrament de l'Imperi romà d'Occident?
 - Per què els comerciants de la Meca van desconfiar de Mahoma?
 - Per què els musulmans no van provocar la caiguda del regne dels francs?
 - Per què es va dividir l'Imperi carolingi?
- 19** El món antic i les cultures bizantina i germànica.
- Quins components del món antic van perdurar després de la desaparició de l'Imperi romà d'Occident?
 - Què va pretendre Justinià amb la seva política expansionista?
 - Quin va ser l'objectiu més important de la política duta a terme per Carlemany?

COMPROMESOS

El llegat de l'inici del món medieval

- **Les llengües.** El llatí va ser adoptat com a llengua per alguns dels pobles germànics i del llatí van evolucionar les llengües romàniques, com el francès, l'italià, el català o el castellà. La llengua àrab també va experimentar una important evolució gràcies a la influència de l'Alcorà i a la difusió de l'islam.
- **La cultura.** La cultura d'origen clàssic es va poder conservar gràcies a la feina de còpia i traducció que van fer els monjos dels monestirs. Els àrabs van fer importants aportacions científiques, mèdiques i matemàtiques.
- **Les lleis.** El dret romà, que va servir per cohesionar la societat, va sobreviure gràcies a compilacions, com el Codi de Justinià.
- **Les religions.** El cristianisme, amb les seves diferents manifestacions, així com l'islam, es van estendre i van condicionar la forma de vida i els costums d'un gran nombre de pobles.
- **L'art.** Els edificis religiosos i civils que s'han conservat són una mostra del talent, els gustos i la capacitat artística de les diferents cultures i religions que van predominar a Europa i a la regió mediterrània durant l'edat mitjana, com la germànica, la bizantina, la islàmica i la catòlica.

19. Exterior de la basílica de Santa Sofia de Constantinoble.

- 20** El patrimoni artístic.
- Indica el tipus de construcció.
 - Es tracta d'un edifici civil o religiós?
 - L'obra integra elements de dues tradicions artístiques i religioses diferents. Indica quins són els elements i quines les religions.
 - Com s'anomenen les torres que envolten l'església?
 - Busca informació recent sobre l'ús actual de l'edifici i escriu què en penses.

- 21** La ciència.
- Busca informació sobre les aportacions matemàtiques dels àrabs i elabora un petit informe.

+ APLICA UNA TÈCNICA

Reconèixer mapes històrics

Els **mapes històrics** són un mitjà molt útil per visualitzar la distribució sobre l'espai d'un fet o d'un procés històric. Els mapes històrics poden ser de **situació** o d'**evolució**. Són de situació quan es representa una informació fixa en el temps i d'evolució quan es representa la seva evolució cronològica i espacial. Per representar l'evolució s'utilitzen diferents elements: anys, fletxes, línies o colors.

22 Observa i respon.

- Quin és el tema del mapa?
- Quina zona geogràfica està representada?
- Indica si es tracta d'un mapa de situació o d'evolució.
- A partir de l'any indicat a la llegenda, contextualitza històricament el fet representat.
- Qui eren Carles el Calb, Lotari i Lluís el Germànic?
- Indica quin territori correspon a cada un d'ells.
- Busca informació sobre el tractat de Verdun i redacta un text que relacioni la informació obtinguda amb els diferents regnes representats sobre el mapa.

20. Repartiment dels territoris segons el tractat de Verdun.

Redactar definicions de termes d'història

És molt important entendre i definir amb claredat els conceptes que fem servir a les diferents unitats del llibre. Les **definicions** ens han de permetre entendre el sentit de les paraules que fem servir per explicar els fets històrics.

Per definir correctament els diferents conceptes has de tenir en compte que la redacció ha de ser:

- **Breu.** La definició ha de tenir poques línies.
- **Clara.** S'han d'utilitzar frases simples i evitar les subordinades.
- **Precisa.** S'ha d'explicar allò que és essencial.

23 EXPRESSIÓ ESCRITA. Defineix els conceptes següents:

- Mapa històric.
- Rei.
- Regne.
- Tractat.

EXEMPLE RESOLT

Hègira. Nom que rep l'any que marca el començament del calendari dels musulmans. L'any de l'hègira correspon al moment en què Mahoma va fugir de la Meca i equival a l'any 622 de l'era cristiana.

Història i literatura. La desaparició del món antic

La literatura no és història, però molts novel·listes han estat capaços de recrear èpoques històriques amb gran versemblança.

Si sabem diferenciar els fets històrics de la ficció, la literatura és una forma molt entretinguda d'apropar-nos al passat.

Els ponts de barques que havien quedat al gran riu, els quals en un altre temps foren un mitjà de pas estable en diversos punts del corrent, en correspondència amb les principals vies consulars, com la Postúmia i l'Emilia, havien estat destruïts durant els avatars de les últimes dècades d'anarquia i les turbulències que havien seguit l'assassinat de Flavi Orestes; els habitants de les dues ribes havien anat prenent, un per un, els pontons flotants per fer-los servir com a barques de transport o de pesca.

D'aquesta manera, tot el que havia contribuït anteriorment a unir les ciutats, les poblacions, les comunitats rurals i muntanyenques i les províncies d'un extrem a l'altre de l'Imperi estava en ruïnes per la negligència, els saquejos i l'abandó. Les estructures públiques com les mansions que hi havia a les vies consulars, les termes, els fòrums i les basíliques, els aqüeductes, fins i tot els revestiments de lloses de les vies, eren enderrocats, desmuntats, reventats o reutilitzats. La misèria i la degradació empenyien la gent a saquejar el seu propi país [...]. Els antics monuments, les estàtues de bronze que celebraven els fastos dels avantpassats i de la pàtria feia temps que s'havien fos i transformat en monedes i en objectes d'ús quotidià. I així, el noble metall que havia donat forma a les efígies d'Escipió i de Trajà, d'August o de Marc Aureli ara era part de vaixelles per preparar els menjars dels nous senyors o de monedes per pagar el salari dels mercenaris que dominaven aquella terra desventurada.

Fins la llengua comuna, el llatí, que havia unit desenes de pobles, que els notables, els rectors i els eclesiàstics havien usat i parlat encara en les formes més nobles, en l'àmbit popular s'estava fragmentant en milers de parles locals, que no solament posaven l'èmfasi en els accents dels pobles que antigament havien poblat Itàlia abans de la conquesta romana, sinó que també evolucionaven ràpidament cap a noves parles lligades exclusivament a les petites comunitats regionals, cada vegada més tancades en si mateixes. [...]

Els temples de la religió antiga, ara abandonats, s'enderrocaven i es desmantellaven com si fossin asil d'antics dimonis. De vegades, les columnes i els marbres preciosos es reutilitzaven més assenyadament en la construcció de les esglésies del déu cristià [...]

MANFREDI, Valerio Massimo, *La última legión*, 2009

22. Estat actual del Fòrum romà a la ciutat de Roma.

COMPRESIÓ LECTORA

24 Trebal·leu en grups de 3 o 4. Identifiqueu les paraules que no entengueu cadascú. Expliqueu-vos el significat entre tots i busqueu el de les paraules que no coneixeu cap de vosaltres.

25 A partir de la referència a Flavi Orestes, situeu cronològicament l'època històrica.

26 Repartiu-vos els personatges següents i redacteu breus biografies de cadascun: Escipió Africà, Mar Ulpi Trajà, Octavi August, Marc Aureli i Flavi Orestes.

27 Responen entre tots:

- Quina imatge transmet l'obra sobre la fi del món antic i el principi de l'edat mitjana?
- Què ens diu l'autor sobre la llengua llatina i els temples de l'antiga religió pagana?

28 Debateu i argumenteu. Creieu que l'autor s'ha inventat del tot el que explica, o es basa en fets històrics?

ET RECOMANEM

Un llibre:

Valerio Massimo MANFREDI, *La última legión*, 2002.

Una pel·lícula:

L'última legió, dirigida per Doug Lefler, 2007.

Mahoma, el missatger de Déu, dirigida per Moustapha Akkad, 1977.